

KONUŞAN HAYVAN PAPAĞANIN NESLİ TÜKENİYOR!

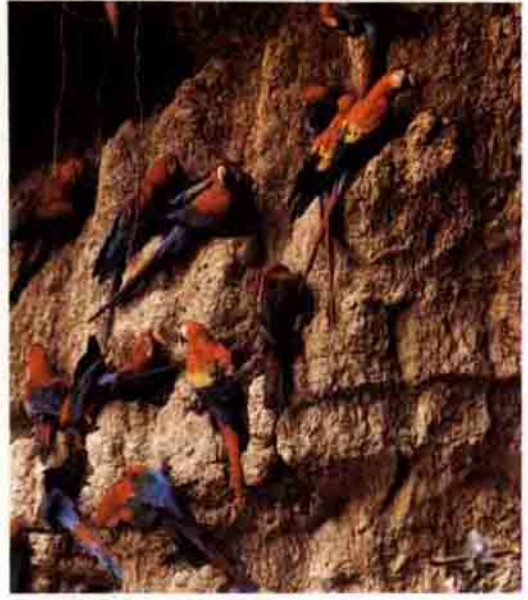
Papağanlar, harika renkleri, alışılmamış yetenekleri ve sevimli hareketleriyle gören herkesi büyüleyen kuşlardır. Fakat bugün için 330 papağan türünden 77'si yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu gerçeğin farkına varan Dünya Kuşları Koruma Konseyi gibi bazı kuruluşlar, papağanların korunması için değişik çalışmalar başlattı.

Kimi biyologlar, papağanları karmaşık sosyal ve zihinsel özelliklere sahip "asil kuşlar" olarak tanımlıyor. Onları bu şekilde diğer kuşlardan ayırınca, elbette şikâyetlerine de daha fazla kulak vermemiz gerekiyor. Bunun farkında olan pek çok hayvanat bahçesi, papağanlar için çok büyük kafesler yapmaktadır. Bu yolda yapılan çalışmaların en belirginini Hollanda'da kurulan bir papağan kurtarma merkezi. Merkezde, kötü bakılmış ve hastalıklı papağanlar barındırılıp iyileştirilmeye çalışılıyor. Burada çalışan uzmanlar, evlerde beslenen papağanların pek çoğunun çok dar kafeslere hapsedildiğini, yetersiz beslenmeyle birleşince, bu kötü şartların, kuşların ortalama ömrünü beş yıla düşürdüğünü ifade ediyorlar.

Papağanların zihinsel ve psikolojik özellikleri üzerinde çalışan uzmanlardan biri Amerikalı Irene Pepperberg. Pepperberg, bir gri Afrika papağanı olan Alex'in öğrenme yeteneğini ve davranışlarını 12 yıl süreyle inceledi. Sonuçta, bu papağanın basitçe ezberlediği kelimeleri tekrarlamak yerine, soyut kavramları anlayabildiği yargısına vardı.

Pepperberg'in ilk yaptığı iş, Alex'e 80 kadar ayrı nesnenin isimlerini öğretmektir. Ardından, yaptığı denemelerde papağanın, bu cisimlerin isimlerini öğrenirken onları şekil, renk ve materyaline göre sınıflandırdığını gördü. Ayrıca Alex, altıya kadar olan sayıları rahatlıkla kullanabiliyordu. Gösterilen iki cisim farklı ya da aynı olarak sınıflandırabilmesi ise, kuşun kıyaslama yaparken bazı soyut kavramları kullanabildiğini gösteriyordu. Başka bir testte ise Alex'e birbirinden farklı yabancı cisimler gösterilerek aralarındaki "aynı" ve "farklı" olan özellikler sorulmuş, papağan bu soruların çoğuna "renk", "şekil" veya "materyal" olarak doğru şekilde cevap verebilmiştir.

Pepperberg, Alex'in bu yeteneklerinin diğer kuşlarınkinden çok daha üstün ve farklı olduğunu söylüyor. Örneğin bir güvercin de, gösterilen iki rengin aynı ya da farklı olduğunu bir düğmeyi tıkıyarak belirtebilir. Fakat deneyde yabancı cisimler kullanıldığında bu ayrımı yapamaz. Bu ise güvercinin renkleri bir kategori olarak anlamaktan çok, cisimler arasındaki şekil benzerliğini algıladığını göstermektedir.

"Zekâ olarak Alex'in tüm özelliklerini bilmiyorum" diyen Pepperberg, diğer yandan, bu kuşun, 2,5-3 yaşındaki bir çocuğun duygularına sahip olduğunu söylüyor. Alex'in insanlar arasında yaşadığına dikkat çeken uzman, papağanların ilgi ve şefkat istediğini, sahiplerinin bu kuşların iç dünyasına daha çok önem vermesi gerektiğini belirtiyor.

Cambridge Üniversitesi'nden James Serpell'in de bu konuda benzer görüşleri var. Serpell, papağanları "hiç büyümeyen bir çocuk" olarak tarif ediyor ve böyle bir kuşa sahip olabilmek için, onlarla yakından ilgilenmek ve yeterince vakit ayırmak gerektiğini söylüyor. Buna dikkat edilmediğinde ise hayvanın bir çeşit depresyona girdiğini, tüylerinin dökülüp hastalıklı bir hal aldığı belirtiyor.

Öte yandan papağanları yalnız başına tutup, türdeşlerinden ayırmak da kuş için oldukça zararlı sonuçlar vermektedir. Çünkü papağanlar, gayet sosyal hayvanlardır ve doğal ortamlarında vakitlerinin çoğunu eşleriyle oynayarak geçirirler. Birbirleriyle haberleşmede kullandıkları yöntemler ise çok ilginçtir. Örneğin bir rakibe göz dağı vermek istediklerinde tüylerini kabartır, yere çökerek vücutlarını titretir ve ısıklıla hıçkırık arası sesler çıkarırlar.

Papağanların bazı özellikleri, eskiden beri insanların dikkatini çekmiştir. Ayaklarını el gibi kullanabilmeleri, bu özelliklerinden biridir. Özellikle beslenirken, yedikleri şeyi ayaklarıyla kavrayıp ağızlarına götürmeleri oldukça ilginçtir. Bu olay, pek çok araştırmaya konu olmuş; bazı bilim adamları, papağanların bu özelliğiyle konuşabilmeleri arasındaki bağlantıyı incelemişlerdir. Son olarak Kanada'da yayımlanan bir araştırma, Güney Amerika ve Avustralya papağanlarının çoğunun solak olduğunu ortaya koymuştur. Uzmanlar, papağanların ayaklarıyla gaga-

larına yiyecek götürmelerini bir insanın elma yemesine benzetiyorlar. Tek fark, eklemelerinin uygun olmaması nedeniyle ayaklarını döndürememeleridir.

Kafes kuşları üzerinde yapılan bu çalışmalar aslında yetersizdir. Papağanların doğadaki davranışlarını izlemek ise oldukça güçtür. Çünkü, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan pek çok papağan türü, ulaşılması çok zor olan tropikal ormanlarda yaşamaktadır. Bu gerçekten yola çıkan bir doğa bilimci, Charles Munn, Peru'nun tropikal ormanlarında uzun süreli gözlemler yaptı. Munn, 40 m yükseğe yerleştiği bir platformdan günde on saat süreyle papağanları izledi.

Bugün Amerika'ya mahsus 16 çeşit macaw papağanının 8'i yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Munn, bu türlerin altısını ve daha küçük 13'tür papağanı inceledi. Sonuçta macawların doğadaki üreme hızlarının çok düşük olduğunu gördü. Öyle ki 100 çift, senede toplam olarak sadece 15-20 yavru büyütebiliyordu. Bunun pek çok sebebinin olması yanında en önemli neden, yiyecek ve yuvalama alanlarının sınırlı olmasıdır. Yuvalar için yapılan kavgalarda, rakipler çoğu zaman birbirlerinin yuvasını yıkmakta ve yavrularını öldürmektedir. Öte yandan yerlilerin yemek amacıyla papağan yavrularını toplamaları ve bunun için ağaçları kesip yuvaları yıkmaları da papağanların nesillerini oldukça tehlikeye sokmaktadır.

Öte yandan kuş bilimciler, yeterli besin ve yuva yapacak ortam sağlandığında, kafes papağanlarının doğal ortama göre 20-30 kat daha hızlı üreyebildiklerini söylüyorlar. Fakat bu kuşların beslenmesinde daha özenli olmak gerekmektedir. Çünkü Munn'un gözlemlerine göre tabii ortamda papağanlar 38 değişik bitki ile beslenmektedir.

Munn, yaptığı gözlemlerden çok şeyler öğrendiğini, bu hayvanların zekâsını ve sosyal yaşantısını gördükten sonra artık onları "soylu kuşlar" olarak tanımladığını söylüyor. Yavru papağanlar yıllarca ailelerinin yanında kalmakta ve ilk eğitimlerini burada almaktadır. Munn, ayrıca papağanların diğer kuşlarla kıyaslandığında,

Kötü bakım ve depresyon, papağanların tüylerinin dökülmesine ve hastalanmalarına yol açıyor.

vücutlarına oranla daha büyük bir beyne sahip olduğunu belirtiyor.

Papağanların kafeslerde en iyi şekilde nasıl yaşatılabileceği de araştırılmıştır. Buna göre, kafeste doğmuş kuşların bakımı, doğadan yakalananlardan daha kolaydır. Araştırmacılar, en iyi kafes şekli ve boyutları üzerinde de durmuşlardır. Öte yandan kafesin yükseğe asılması durumunda, kuşun sahiplerine karşı bir üstünlük hissettiği ve saldırganlaştığı, çok aşağıya konulduğunda ise papağanın korkak olduğu görülmüştür.

Bir gri Afrika papağanı olan Alex, soylu kavramları anlıyor.

TEMMUZ AYI İLGİNÇ GÖK OLAYLARI

ASART

A.Ü. Fen Fak. Astronomi Araştırma Topluluğu

Ay'ın yer etrafında elips bir yörüngede hareket etmesinin sonucu olarak 3 Temmuz'da Dünya'ya en uzak konumda olur. Bu uzaklık 40.700 km'dir. 7 Temmuz'da Ay, dolunay evresindedir. Bu evrede Güneş-Yer-Ay, aşağı yukarı aynı doğrultuda yer alır. 15 Temmuz'da Ay sondördün evresinde bulunur. 19 Temmuz'da Ay yere en yakın konumdadır. Bu uzaklık 361.000 km'dir. 22 Temmuz'da Ay, gece yarısı yeni Ay durumundadır. 29 Temmuz'da Ay ilk dördün evresindedir. 31 Temmuz'da ise yine Yer'den en uzak durumda bulunur.

Temmuz ayında gezegenlerin konumları ise şöyle olacak: 2 Temmuz saat 14.00'de Merkür gezegeni kavuşum durumunda olacak (Kavuşum durumu Yer-Güneş-Gezegenin aynı doğrultuda olmasıdır). 5 Temmuz saat 8.00'de Neptün gezegeni kavuşum durumundadır. Aynı tarihte saat 10.00'da Neptün Yer'e en yakın noktada bulunur. 14 Temmuz saat 15.00'de Satürn, gezegeni kavuşum durumundadır. Aynı tarihte saat 20.00'de Satürn, Yer'e en yakın noktadadır. 15 Temmuz saat 3.00'de Jüpiter kavuşum durumundadır. Ayrıca Temmuz ayının 4. günü Gü-

neş bize en uzaktadır. Bu uzaklık 152 Milyon 100 bin km'dir.

Bu ayın en ilginç olayı olarak Güneş tutulmasını gösterebiliriz. 22 Temmuz'da tam Güneş tutulması meydana gelecek. Greenwich zamanıyla 00.40'ta başlayacak tutulma 05.24'te son bulacak, ancak Türkiye'den gözlenemeyecektir. Bu tutulma Finlandiya, Kırım, kısmen İran, Afganistan, Sibiryaya, Moğolistan, Kuzey Çin, Kuzey Kore, Japonya, Alaska ve Kanada'nın bir kısmından gözlenebilecektir.

ASTRONOMİ GÜNÜ KUTLANDI

A.Ü. Fen Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü'nde faaliyet gösteren Astronomi Araştırma Topluluğu ASART'ın düzenlediği III. Astronomi Günü 19 Mayıs 1990 günü Üniversite Rasathanesi'nde iyi bir atmosfer içinde kutlandı. Halka açık olan Astronomi Günü'ne ilgi oldukça fazlaydı. Güne katılanlara gün boyunca astronominin ilginç konularında seminerler verildi, diya ve video bantlar gösterildi. Güneş teleskobuyla güneş aktivitesi izlendi. Gelenlere yiyecek içecek sunuldu ve akşam havanın kararmasını bekleyenlere ilginç gök cisimleri tanıtıldı. Daha da sabırlı olanlar gece yarısından sonra Austin kayrukluyıldızını gözleme olanağı buldular. Astronomi Araştırma Topluluğu'nu, öğretim üyelerinin desteğiyle düzenledikleri bu başarılı gün için kutluyoruz.

Bir başka önemli nokta ise kafeste doğmuş papağanların sosyal yeteneklerinin yeterince gelişmemesidir. Doğal ortamda, yavru papağanların diğer papağanlarla ilişki kurduğu hassas bir dönem vardır. Kuşlar kafeste bu dönemi yaşayamamaktadır.

Bundan üç yıl kadar önce kafeste doğup büyümüş beş adet papağan, Arizona'nın vahşi kırlarına salındı. Aynı bölgeye daha önce Meksika'da yaka-

Papağangiller familyasının küçük bir bireyi olan muhabbet kuşları, kafeslerde yaygın olarak beslenmektedir.

lan bir grup papağan da bırakılmıştı. Amaç, doğayla ilk defa karşılaşan papağanları vahşi türdeşleriyle biraraya getirerek doğaya uyumlarını kolaylaştırmaktı. Fakat papağanlar, yabancı türdeşleriyle ilişki kuramamış, vahşi papağanlar, bunların mesajlarına karşılık vermemişlerdir. Bu sonuçtan yola çıkan uzmanlar, kuşların mümkün olduğunca doğal olarak yetiştirilmesi gerektiğini söylüyorlar. Bu amaçla başlatılan çalışmalardan bazı olumlu sonuçlar alınmıştır. Sürü halinde belli bölgelere salınan papağanlar, zamanla buralarda yaşamasını öğrenmiş ve tatminkâr bir üreme eğilimi göstermişlerdir.

Papağanların geleceği konusunda endişe duyan uzmanların, kuş meraklılarına bazı mesajları var. Birincisi, besledikleri papağanlara tam bir ilgi ve bakım göstermeleri. İkincisi ise macaw papağanı gibi büyük türleri kafeslerde besleme yoluna gitmemeleri. Bir kuş bilimcinin deyişiyle "büyük bir macaw papağanını evde beslemek, köpek yerine bir kurt beslemekten farksızdır". Bu yüzden kafesler için daha küçük papağanları tercih etmek en doğrusudur.

Papağanların davranışları, kabiliyet ve renkleri insanları hep büyülemiştir. Dileriz, dünyamız bu akıllı kuşlardan hiçbir zaman mahrum kalmaz.

New Scientist'ten çev.: Gürkan ÖZTÜRK